

УДК 37.014:373

Бучковська Я. Г.,*старший викладач кафедри фінансів ПВНЗ "Хмельницький економічний університет"*

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено теоретичні і практичні засади бюджетного фінансування як основної форми фінансового забезпечення дошкільної освіти в сучасних умовах.

Ключові слова: *освіта, фінансовий механізм, фінансове забезпечення, бюджетне фінансування, кошторис, дошкільний навчальний заклад.*

В статье исследовано теоретические и практические принципы бюджетного финансирования как главной формы финансового обеспечения дошкольного образования в современных условиях.

Ключевые слова: *образование, финансовый механизм, финансовое обеспечение, бюджетное финансирование, смета, дошкольное учебное заведение.*

In the article investigational theoretical and practical principles of the budgetary financing as a basic form of the financial providing of preschool education in modern terms.

Keywords: *education, financial mechanism, financial providing, budgetary financing, estimate, preschool educational establishment.*

Постановка проблеми. Сьогодні усі сфери життя суспільства охоплені системою реформ, серед яких першочергове значення мають прозорі, науково обґрунтовані та виважені перетворення у галузі освіти, яка відіграє рушійну роль у збереженні інтелектуального потенціалу нації, побудові економіки, заснованої на знаннях та відновленні конкурентоспроможності як освіти, так і країни на міжнародному рівні.

У Конституції України визначено, що кожна людина має право на освіту та вільний розвиток своєї особистості, реалізацію яких покладено на державу, яка забезпечує рівний доступ та можливість безоплатного отримання дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах [7, с. 53, 23; 12, с. 6]. Первинною ланкою в системі безперервної освіти є дошкільна освіта, яка визнана пріоритетною сферою освітньої політики держави та здобуття якої сьогодні є обов'язковим. За роки незалежності України до-

шкільній освіті не відводили вагомої ролі ні у формуванні особистості, ні у забезпеченні зростання добробуту нації в цілому. Ситуація, яка склалась, свідчить про значне відставання та занедбаність галузі, тоді як у світі суттєво зростає роль дошкільної освіти як фундаменту у розвитку людського потенціалу. Необхідність відновлення та забезпечення належного розвитку дошкільної освіти, підвищення її доступності та якості потрібно не лише усвідомлювати та декларувати, а й створювати для цього належний рівень фінансового забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вітчизняних науковців вивченням сутності фінансового забезпечення займалися Й. Бескид, О. Віхров, В. Дем'янишин, О. Кириленко, С. Лондар, В. Опарін, В. Оспішев, Л. Фещенко, С. Юрій, Р. Якубовський, та детального вивчення це питання у сфері дошкільної освіти так і не отримало.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є дослідження та систематизація сутності фінансового забезпечення дошкільної освіти та бюджетного фінансування як однієї з його форм та виявлення основних проблем у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту може забезпечити дошкільний навчальний заклад незалежно від підпорядкування, типів і форми власності [11, с. 9,11]. Необхідною умовою функціонування цих навчальних закладів є належне фінансове забезпечення їх діяльності.

Вітчизняні науковці фінансове забезпечення розглядають залежно від підходу, який вони поділяють щодо сутності фінансового механізму і трактують його по-різному. На думку С. Лондара та О. Тимошенко, у рамках фінансового механізму виділяють його основні складові, а саме: джерела фінансового забезпечення та модель фінансового регулювання. На їх думку, фінансове забезпечення здійснюється у трьох формах [8]:

– бюджетне фінансування, що здійснюється на безповоротній основі за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів;

– кредитування, яке здійснюється за рахунок мобілізації тимчасово-вільних коштів на основі принципів забезпеченості, платності, поверненості, цільового призначення;

– самофінансування, засноване на використанні власних ресурсів для забезпечення розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

В. Опарін вважає, що фінансовий механізм – це сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. Серед методів впливу він розрізняє фінансове забезпечення і фінансове регулювання та виділяє їх як структурні підсистеми фінансового механізму, які тісно взаємопов'язані. Фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись у таких формах, як самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування [9].

О. Кириленко фінансовий механізм визначає як сукупність конкретних форм і методів забезпечення розподільчих і перерозподільчих відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів. Фінансове забезпечення вона розглядає у складі фінансових методів поряд із фінансовим плануванням, оперативним управлінням фінансами, фінансовим контролем та фінансовим регулюванням [5]. Цей підхід поділяють С. Юрій, трактуючи у вузькому розумінні фінансовий механізм як сукупність конкретних фінансових методів та важелів впливу на формування і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення функціонування й розвитку державних структур, суб'єктів господарювання і населення [16], та В. Оспішев, який вважає, що фінансовий механізм – це сукупність фінансових методів і форм організації фінансових відносин, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства [15]. Вони, окрім вищевказаних трьох форм фінансового забезпечення, розрізняють ще такі:

– оренду (лізинг) – це передача майна у користування за певну плату і на певний строк;

– інвестування – процес вкладання грошей в ті чи інші об'єкти з розрахунком на збільшення їх вартості, а також отримання додаткового доходу.

У ринкових умовах господарювання кожен економічний суб'єкт формує власну систему фінансового забезпечення, поєднуючи при цьому декілька форм одночасно. Для дошкільних навчальних закладів характерна багатоканальна система фінансового забезпечення, у якій визначальну роль відіграє бюджетне фінансування.

В економічній літературі зустрічаються декілька підходів щодо визначення сутності бюджетного фінансування. Зокрема, А. Загородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко у Фінансовому словнику визначають бюджетне фінансування як “форму централізованого виділення з державного бюджету фінансових ресурсів у вигляді безповоротного, безоплатного надання коштів, інвестицій на розвиток економіки, соціально-культурні заходи, оборону та інші громадські потреби” [4, с. 47].

Дещо вужче наводять визначення С. Юрій та Й. Бескид: “Бюджетне фінансування – це безповоротне, безвідplatне виділення коштів з бюджету [17, с. 197]. О. Кириленко розглядає бюджетне фінансування як надання коштів з бюджету на безповоротних засадах [5].

Л. Фещенко вважає, що бюджетне фінансування являє собою безповоротний та безоплатний відпуск коштів на виконання загальнодержавних і функцій муніципальних органів й забезпечення діяльності бюджетних установ та організацій [14, с. 150]. Подібної думки дотримуються і О. Віхров та С. Ніщимна, які стверджують, що “бюджетне фінансування – це безповоротний безвідplatний відпуск коштів з Державного та місцевих бюджетів на виконання загальнодержавних функцій, функцій місцевого самоврядування та забезпечення функціонування бюджетних підприємств, установ та організацій” [2, с. 191].

Найбільш широко та вичерпно, на нашу думку, охарактеризував сутність поняття В. Дем'янишин, який під бюджетним фінансуванням розуміє сукупність грошових відносин, пов'язаних з розподілом і використанням коштів централізованого грошового фонду держави, які реалізуються шляхом безповоротного і безоплатного надання бюджетних коштів юридичним і фізичним особам на проведення заходів, передбачених бюджетом [3, с. 37].

Ефективність системи бюджетного фінансування забезпечується за дотримання відповідних принципів, методів та форм. Щодо принципів, на основі яких здійснюється бюджетне фінансування, то окремі автори до них зараховують – принципи плановості, безповоротності та безвідплатності, цільового спрямування коштів та їх ефективного використання, фінансування в міру виконання планів, оптимального поєднання власних, кредитних та бюджетних джерел, додержання режиму економії та здійснення постійного контролю за їх використанням [2; 14; 17]. Цей перелік В. Дем'янишин доповнює принципами повноти, справедливості та неупередженості, публічності і прозорості, при трактуванні яких опирається на принципи бюджетної політики, оскільки бюджетне фінансування є інструментом її реалізації [3, с. 37]. У сфері освіти доцільно долучити до вищенаведених принципів бюджетного фінансування запропонований Р. Якубовським принцип пріоритетності, який спрямований на закріплення у законі про Державний бюджет України видатків на освіту як захищених статей бюджету, обсяг яких не може змінюватися при проведенні скорочення затверджених бюджетних призначень, виходячи із пріоритетів бюджетної політики на певний бюджетний рік [18, с. 414].

Серед методів бюджетного фінансування, які сьогодні застосовують, розрізняють метод єдиного казначейського рахунку, який передбачає фінансування з державного бюджету та перерахування коштів з поточних рахунків місцевих бюджетів на рахунки головних розпорядників бюджетних коштів.

Аналіз обсягів бюджетного фінансування дошкільної освіти у розрізі державного і місцевих бюджетів свідчить про домінуючу роль місцевих бюджетів протягом 2007-2010 р.р. (табл. 1).

Таблиця 1
Динаміка бюджетного фінансування дошкільної освіти в Україні
*протягом 2007-2010 рр.**

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Зміни
Видатки державного бюджету на дошкільну освіту, млн. грн.	32,511	36,632	41,945	60,290	+27,779

Видатки місцевих бюджетів на дошкільну освіту, млн. грн.	5225,229	7178,120	8283,229	10177,972	+4952,743
Всього видатків на дошкільну освіту, млн. грн.	5257,741	7214,752	8325,175	10283,263	+5025,522
Частка видатків державного бюджету на дошкільну освіту у загальному обсязі, %	6,18	5,07	5,03	5,86	-0,32
Частка видатків місцевих бюджетів на дошкільну освіту у загальному обсязі, %	93,82	94,93	94,97	94,14	+0,32

*Розраховано автором на основі [6]

Дані таблиці 1 свідчать про зростання обсягів бюджетного фінансування дошкільної освіти у 2007-2010 рр. на 5025,522 млн. грн. з 5257,741 млн. грн. до 10283,263 млн. грн. Видатки державного бюджету на дошкільну освіту зросли на 27,779 млн. грн. з 32,511 млн. грн. у 2007 році до 60,290 млн. грн. у 2010 році, та їх частка у загальному обсязі видатків на дошкільну освіту незначна – 5,86% у 2010 році.

Видатки місцевих бюджетів на дошкільну освіту зросли на 4952,743 млн. грн. з 5225,229 млн. грн. у 2007 році до 10177,972 млн. грн. у 2010 році, а їх частка у загальному обсязі видатків на дошкільну освіту становить 94,14% у 2010 році.

У науковій літературі виділяють такі форми бюджетного фінансування: кошторисне фінансування, бюджетне фінансування державних інвестицій, бюджетні позики підприємствам, міжбюджетні трансферти [8; 14; 15; 17]. Найпоширенішою формою бюджетного фінансування дошкільної освіти є кошторисне фінансування, яке являє собою виділення коштів на утримання закладів, установ і організацій, виконання певних програм і реалізацію певних заходів на підставі спеціального фінансового документа – кошторису [1, с. 309]. Окрім коштів відповідних бюджетів, джерелами фінансування дошкільних навчальних закладів можуть бути кошти батьків або осіб, що їх замінюють, добровільні пожертвування і цільові внески фізичних і юридичних осіб, інші кошти, не заборонені законодавством України, які є лише додатковими фінансовими ресурсами [11, с. 38].

Фінансування дошкільної освіти залежить від форми власності навчального закладу. В Україні мережа дошкільних навчальних закладів за формами власності включає: 371 дошкільний навчальний заклад приватної форми власності, 5 200 – колективної власності, 1 200 – державної власності, 9 500 – комунальної власності [13]. Найва мережа не може повною мірою задовольнити попит населення на місця у дошкільних навчальних закладах. У 2010 році нараховувалося 15,6 тис. дошкільних навчальних закладів, де навчалось 1 273 тис. дітей при наявності 1 136 тис. місць, при охопленні дітей дошкільною освітою лише на 56% [10].

Висновки. Фінансове забезпечення закладів дошкільної освіти здійснюється рахунок бюджетних коштів, серед яких переважають ресурси місцевих бюджетів. Незважаючи на стабільне зростання обсягів бюджетного фінансування, коштів, які виділяються для утримання зазначених закладів, не вистачає для їх повноцінного існування та розвитку. Невирішеними проблемами дошкільних навчальних закладів сьогодні є нестача місць, необхідність оновлення матеріально-технічної бази, поліпшення якості послуг, підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Для їх ліквідації необхідно вдосконалювати ті, що існують, та здійснювати пошук альтернативних джерел фінансування дошкільної освіти, що і вказує на перспективи подальших досліджень.

Література:

1. Бюджетна система: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В. М. Опарін, В. І. Малько, С. Я. Кондратюк, Г. Б. Коломієць. – К.: КНЕУ, 2002. – 336 с.
2. Віхров О. П., Ніщимна С. О. Фінансове право. Конспект лекцій. – Чернівці: ЧДІЕУ. – 2002. – 280 с.
3. Дем'янишин В. Г. Бюджетне фінансування та його особливості в сучасних умовах / Дем'янишин В. Г. // Світ фінансів. – 2007. – Випуск 2 (11). – С. 34-48.
4. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів: Видавництво "Центр Європи", 1997. – 576 с.
5. Кириленко О. П. Фінанси: Навч. посібник. – Тернопіль: Т.О.В. ЦМДС, 1998. – С. 34.
6. Комітет Верховної Ради України з питань бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua>.
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
8. Лондар С. Л. Фінанси : навч. посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/15840720/finansii/finansii_-_londar_sl.
9. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
10. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Про дошкільну освіту: від 11.07.2001 № 2628-III. Закон України [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2628-14>.

12. Про освіту: від 23.05.1991р. №1060-12. – Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>.

13. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=7685164.

14. Фешенко Л. В., Проноза П. В., Кузьминчук Н. В. Бюджетна система України: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2008 – 440 с.

15. Фінанси: курс для фінансистів: Навчальний посібник / За ред. В. І. Осипіщева. – К.: Знання, 2008. – 567 с.

16. Фінанси: підручник / [С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

17. Юрій С. І., Бескид Й. М. Бюджетна система України. – К.: НІОС. – 2000. – 400 с.

18. Якубовський Р. В. Фінансування освіти: правовий зміст, поняття та види [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/DiP/2009_46/6-3.pdf.